

TAALOFFENSIEF BONIFATIUS MAVO TAALGROEP 2021

Theoretisch kader

Taalgroep:

- Tamara Kok
- Amanda Prijs
- Siska Rottier
- Angeline van Terwisga
- Dirande van der Weerd

Inhoudsopgave

Inleiding	1
<i>Waarom een leesoffensief op de Boni?</i>	1
<i>Het belang</i>	2
Leesvaardigheid	4
Woordenschat	4
Leesplezier	7
Lezen is het cement van de samenleving	8
<i>Diep lezen</i>	8
Vrij lezen	9
Leescultuur	10
De aanpak	11
<i>De rol van de docent</i>	11
<i>Het succesrecept van de aanpak vrij lezen is, kortweg:</i>	11
<i>Samenhang inspirerende teksten</i>	12
Stappen vooruit	13
Bronnenlijst	13

Inleiding

Waarom een leesoffensief op de Boni?

Voor je ligt een theoretisch kader over het belang van leesbevordering op onze school. Er is inmiddels veel onderzoek gedaan naar de effecten van lezen op de taalontwikkeling van

kinderen. Met name op het VMBO is gebleken dat kinderen onder niveau presteren (Stichting lezen, 2015).

Door middel van dit theoretisch kader willen we de belangen van leesbevordering op de Boni onderbouwen vanuit verschillende wetenschappelijke uitgangspunten. De noodzaak komt niet alleen uit constatering van onze eigen onderwijspraktijk, maar ook vanuit de regering en inspectie. Taalonderwijs houdt niet op bij de lessen Nederlands, maar komt terug bij *alle* vakken binnen het onderwijs. We willen naast leesbevordering dan ook pleiten voor taalrijke lessen.

Wij -de taalgroep- zijn van mening dat we *als school* verantwoordelijk zijn voor een gedegen taalbeleid waarin leesbevordering een grote rol speelt in het belang van verschillende aspecten zoals het bevorderen van leesbegrip en het vergroten van de woordenschat. Maar het gaat veel verder dan dat. Lezen is ook van belang voor socialisatie. Door middel van verhalen, kunnen jongeren worden ingewijd in tradities, cultuur en ideeën van volkeren en landen. Zo reflecteren lezers op de wereld en op zichzelf.

Het belang

Taalvaardigheid is op het vmbo, net als bij andere onderwijssoorten, een belangrijke voorwaarde om de opleiding met succes te kunnen afronden en door te kunnen stromen naar een vervolgopleiding. Succes betekent uitzicht op een hogere vervolgopleiding en daarmee ook een betere positie op de arbeidsmarkt. Maar op hogere vervolgopleidingen worden ook hogere eisen aan de taalvaardigheid gesteld. Je kunt dus stellen dat er voor vmbo-leerlingen best veel op het spel staat. Voor heel veel van deze leerlingen is de taal een struikelblok, maar het is tegelijkertijd wel een voorwaarde om hogerop te komen (Stichting lezen, 2015).

We komen dan wel bij het dilemma waar we mee worstelen: leerlingen zouden meer moeten lezen, maar lezen is nu juist wat heel veel kinderen niet leuk of moeilijk vinden. Er zijn dus twee onderdelen die tegelijk aangepakt moeten worden: leesplezier en leesvaardigheid. Dat vraagt om een taalbeleid dat tweeledig is, en beide zaken moeten een structurele- en systematische aanpak bieden (Stichting lezen, 2015).

De noodzaak van dit taalbeleid is dus hoog. De Staat van het onderwijs (2020) geeft aan dat het taalniveau van leerlingen dalend is in Nederland. Ook bij ons op de Bonifatius mavo is dit zichtbaar. In tabel 1 hieronder zijn de percentielscores te zien van de cito0 die begin schooljaar 2020/2021 is afgenomen bij ons leerlingen. Hier wordt het niveau dus getest waarmee leerlingen bij ons de school binnenkomen. Naast de scores van onze school zijn ook de landelijke resultaten opgenomen in de tabel. Kijken we hier naar het niveau van de Nederlandse woordenschat, dan is zichtbaar dat 26,1% van onze leerlingen 2 niveaus lager dan het niveau van de toets (gt/tl) scoort. Dit in vergelijking met 20% gemiddeld in Nederland. Deze trend in de scores zijn bij beiden talen, bij beiden domeinen zichtbaar, zoals weergegeven in tabel 1.

Tabel 1: Percentielen van de Cito0 resultaten Bonifatius mavo 2020/2021

	twee niveaus lager dan het niveau van de toets	één niveau lager dan het niveau van de toets	toetsniveau	één niveau hoger dan het niveau van de toets	twee niveaus hoger dan het niveau van de toets
NL leesvaardigheid Bonifatius Mavo	21,6	18,9	34,2	14,4	10,8
NL leesvaardigheid landelijk	11	19	39	23	8
NL woordenschat Bonifatius Mavo	26,1	20,7	18,9	15,3	18,9
NL woordenschat landelijk	20	23	19	17	21
EN leesvaardigheid Bonifatius Mavo	44,1	9,9	13,5	9,9	22,5
EN leesvaardigheid landelijk	32	16	17	12	23
EN woordenschat Bonifatius Mavo	43,2	13,5	5,4	11,7	26,1
EN woordenschat landelijk	36	14	11	12	28

Leesvaardigheid

“Leesvaardigheid is het begrijpen van, gebruiken van, evalueren van, reflecteren op en omgaan met teksten om je doelen te bereiken, je kennis en potentieel te verruimen en deel te nemen aan de maatschappij” (PISA, 2018).

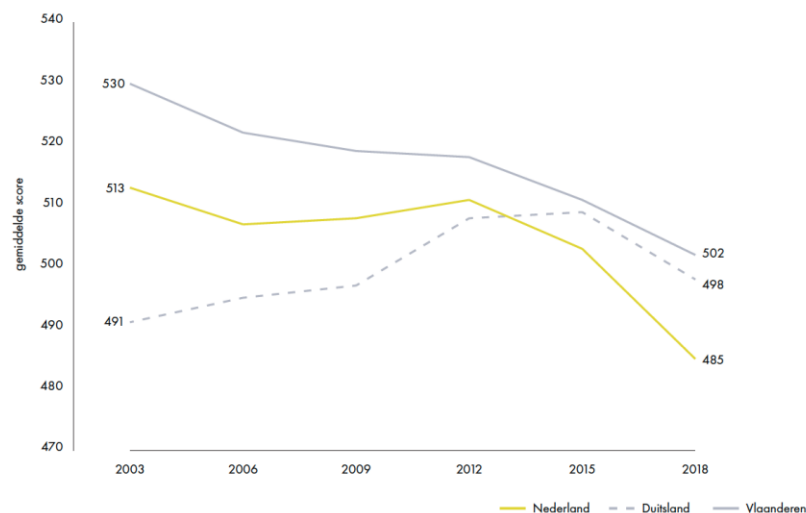
Het onderwijs in zijn geheel, schoolleiders, maar ook uiteraard ook docenten staan volop in de belangstelling omdat goed onderwijs zo hard nodig is voor een brede vorming van de leerlingen, juist in de toekomst.

Biesta (2015) schreef: ‘Het gaat er niet alleen om hoe we de wereld in onze kinderen en leerlingen krijgen; het gaat er ook om, en dat is uiteindelijk nog belangrijker, hoe we onze kinderen en leerlingen kunnen helpen om de verbinding met de wereld aan te gaan en op die manier in de wereld te komen. Onderwijs dient ertoe dat jongeren op een volwassen manier in de wereld komen te staan.

Niemand weet natuurlijk hoe de toekomst eruitziet over een jaar, vijf jaar of tien jaar. Dat hebben we afgelopen 2020 door de Covid-19 pandemie ook duidelijk ondervonden. Wat leerlingen in het voortgezet onderwijs dan aan kennis en vaardigheden nodig hebben, weten we natuurlijk nog niet maar we weten wel dat wij een grote bijdrage kunnen leveren aan het voorbereiden van toekomstige burgers op onze samenleving (Ros & Lieskamp, 2017).

Uit de PISA-2018 resultaten in vogelvlucht (Gubbels et al., 2019) kwam al naar voren dat het leesvaardigheidsniveau in Nederland achteruit is gegaan ten opzichte van eerdere metingen. Hieronder een figuur de leesvaardigheidscijfers van 15-jarigen (PISA-2018). In dit figuur is te zien dat bij Nederland, Duitsland en Vlaanderen een daling is ingezet in de gemiddelde toets scores leesvaardigheid van PISA. Echter, in Nederland is deze daling het sterkst.

FIGUUR 5.1
Gemiddelde toetscores leesvaardigheid PISA-2003 t/m PISA-2018 (Nederland, Duitsland, Vlaanderen)

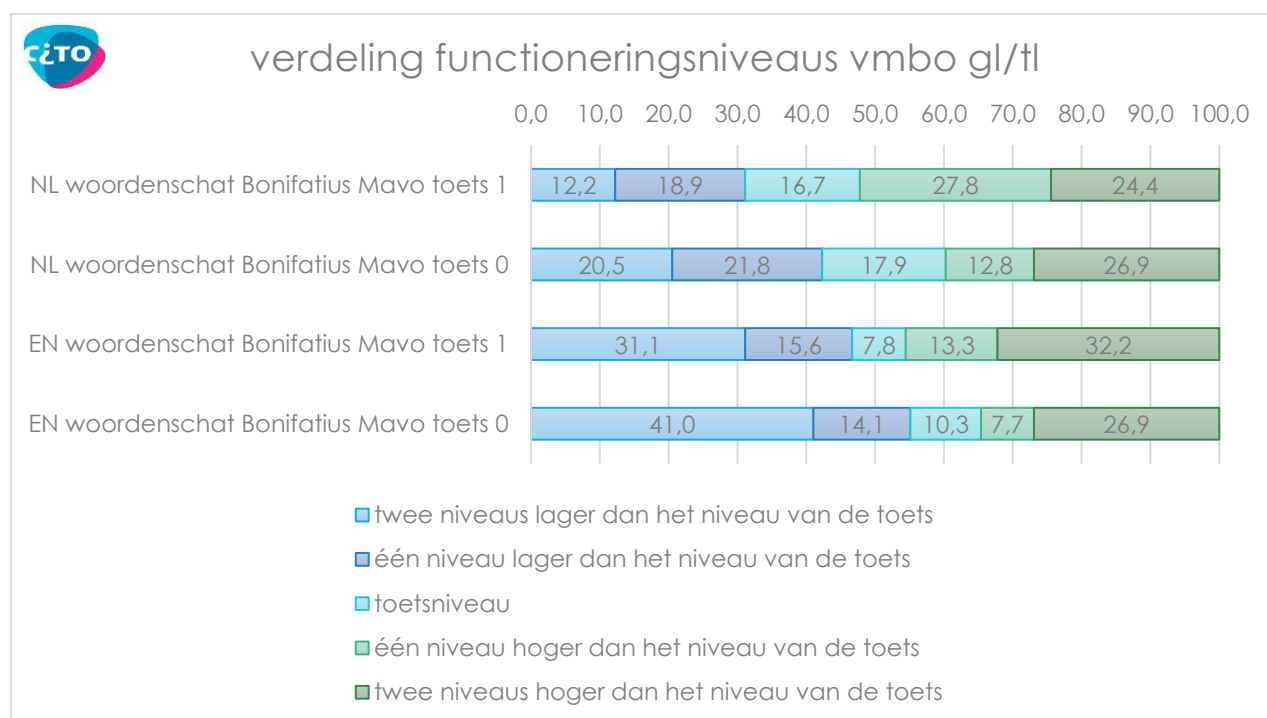

Woordenschat

Een ander probleem in ons huidige taalonderwijs is het gebrek aan *leesinstructie*. We besteden echt te weinig tijd aan het opbouwen van de woordenschat, maar vooral ook aan de instructie. Er wordt te veel als bekend verondersteld. Het technisch leesniveau is daardoor grotendeels niet op niveau. Tegenwoordig heeft vijftien procent van de kinderen een dyslexieverklaring. Een deel daarvan heeft eigenlijk geen dyslexie, maar kan gewoon niet goed lezen (Goudsmit, 2019).

Woordenkennis is een voorwaarde om teksten te kunnen begrijpen. Om op een goede manier teksten te verwerken in het voortgezet onderwijs, zouden leerlingen ongeveer 17.000 Nederlandse woorden kennen. Veel vmbo-leerlingen zitten ver onder dit niveau! Daarnaast is het zo dat je 95 procent van de woorden van een tekst moet kennen om die tekst echt goed te begrijpen (Stichting lezen, 2015).

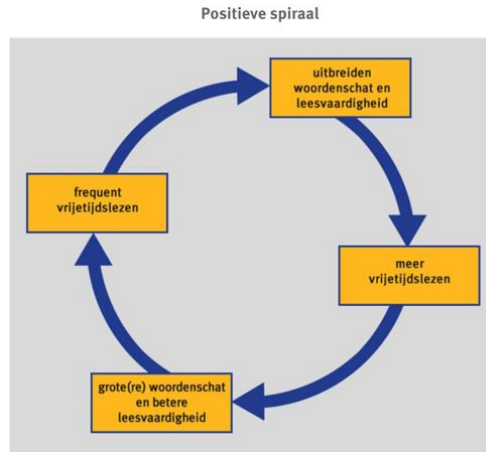
Wij zijn op school al grote stappen aan het maken wat betreft de woordenschat van leerlingen. Wanneer je van cohort 2019/2020 het verschil in scores op cito0 en cito1 bekijkt, dan zie je een stijging. In Figuur 1 op de volgende bladzijde is de verdeling van de functioneringsniveaus aangegeven. Bij beide domeinen zijn eerst de resultaten op de tweede toets (toets 1) en daarna de eerste toets (toets 0) gegeven. We kunnen bij beiden talen zien dat de leerlingen sterk zijn gegroeid in hun woordenschat: de blauwe balkjes zijn korter geworden. Bij Nederlands scoorden op de cito0 maar liefst 42,3% van de leerlingen onder niveau (20,5% scoorde twee niveaus lager dan gt/tl niveau, en 21,8% één niveau). Bij de cito1 was dit echter slechts 31,1% (12,2% twee niveaus lager, 18,9% één niveau). Ook de woordenschat bij Engels is op die manier gegroeid: waar in het begin van hun Boni carrière nog 55,1% van de leerlingen onder niveau scoorde, was dat een jaar later 46,7% in het tweede leerjaar. Ondanks de grote verbetering, zijn we er nog niet. Beiden percentages zijn nog erg hoog. Wenselijk is deze percentages nog verder naar beneden te krijgen. Dit kunnen de talensecties echter niet alleen: hier is meer ondersteuning voor nodig binnen de hele school.

Figuur 1: Gegevens cito0 en cito1 cohort 2019/2020

Deze resultaten laten zien dat er dus nog een grote slag valt te slaan. Het klinkt vrij logisch dat als je meer tijd besteedt aan het ‘vrij’ lezen thuis en op school, je meer woorden zult lezen en leren. We weten dat als je een uur per dag leest, het betekent dat je 4 miljoen woorden per jaar verwerkt. Dat is ruim 40 keer zoveel als een minuut lezen per dag. Het lezen van een grotere hoeveelheid woorden vergroot aanmerkelijk de kans om de woordenschat uit te breiden (“Vrij lezen | Leesmonitor”, 2021).

Er bestaat een positieve spiraal tussen leesvaardigheid en het leergedrag. Mensen die vaak fictieboeken lezen, zien hun leesvaardigheid stijgen. Als gevolg daarvan worden ze zelfverzekerder over hun leescompetentie, waardoor ze weer vaker gaan lezen in hun vrije tijd. Zo nemen hun tekstbegrip en woordenschat weer toe, waarna het leesgedrag weer groeit. Het leesgedrag en de leesvaardigheid versterken elkaar zodoende over en weer ("Vrij lezen | Leesmonitor", 2021).

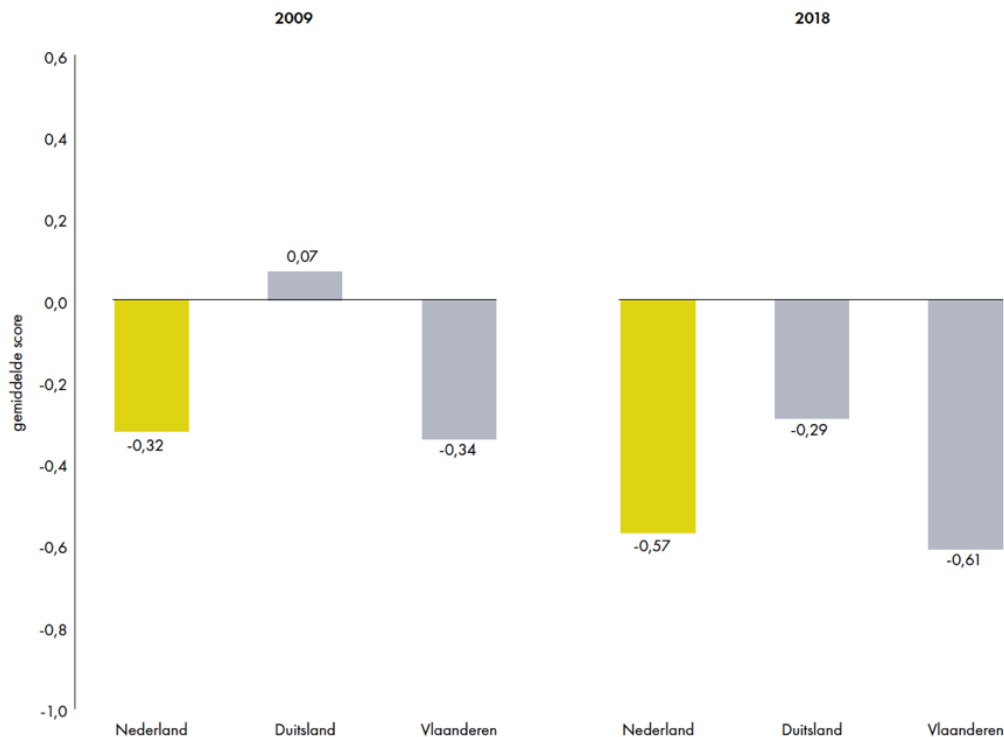

Leesplezier

Het leesplezier van Nederlandse, Duitse en Vlaamse leerlingen is gedaald tussen 2009 en 2018. Duitsland liet in internationaal opzicht zelfs de sterkste daling in leesplezier zien van alle landen die aan PISA deelnemen. Toch blijkt dat Duitse leerlingen in zowel 2018 als 2009 meer leesplezier hebben dan Nederlandse en Vlaamse leerlingen. Nederlandse en Vlaamse leerlingen hebben een vergelijkbare mate van leesplezier (zie figuur 2.1).

FIGUUR 2.1

Gemiddelde scores Leesplezier PISA-2009 en PISA-2018 (Nederland, Duitsland, Vlaanderen)

Het aantal jongeren dat in de vrije tijd leest, is de afgelopen tien jaar behoorlijk afgenomen. Onderzoeken tonen trouwens aan dat het lezen niet alleen bij jongeren op het voortgezet onderwijs, maar ook bij basisschoolleerlingen achteruit is gegaan (dat zien we ook terug in de cito0 meting). Er lijkt dus sprake te zijn van ‘ontlezing’ in onze maatschappij. Niet alleen in Nederland maar ook in onze buurlanden zien we een daling van het leesplezier en leesgedrag onder 15-jarige leerlingen.

Het belang van inspirerende teksten is enorm, beaamt hoogleraar orthopedagogiek Anna Bosman van de Radboud Universiteit. Zij kijkt er niet van op dat pubers nog zo weinig met hun neus in de boeken zitten. “Het probleem is dat veel kinderen na de basisschool een onvoldoende technisch leesniveau hebben, waardoor het lezen van zowel fictie als non-fictie niet leuk wordt”. We moeten trouwens niet te dramatisch doen over dat weinige lezen van fictie. Maar natuurlijk moeten leerlingen wel goed hun lesboeken kunnen lezen. Als je een paar woorden mist, wordt het begrijpen van een (leer)tekst al lastig. (Goudsmit, 2019).”

Lezen is het cement van de samenleving

Het lezen van boeken, gedichten en verhalen helpt ons om sociaal te functioneren. Door fictie te lezen, kunnen we ons beter inleven in anderen, meer begrip opbrengen voor anderen en gemakkelijker nieuwe contacten leggen. De link met de maatschappij is ook hier weer gelegd. De interactie met tekst en taal heeft ook een positief effect. Wie in zijn vrije tijd voor het plezier leest – en dat kan óók non-fictie zijn – ziet zijn woordenschat en taalvaardigheid groeien en gaat daardoor weer vaker lezen (“Waarom doet lezen ertoe? | lezen.nl”, z.d.).

Daarnaast biedt lezen waardevolle individuele genoegens: het kan de lezer nieuwe ideeën opleveren en de verbeelding prikkelen. Helaas ervaren veel Nederlandse jongeren deze voordelen van lezen niet. Een derde van hen vindt lezen niet leuk en slechts een kwart beleeft er plezier aan, zo blijkt uit internationaal vergelijkingsonderzoek naar leesmotivatie. Nederland bungelt hiermee op de 49^e plek van de 50 deelnemende landen (PISA, 2018). Ook Nederlands onderzoek laat zien dat ongeveer de helft van alle vo-leerlingen in Nederland lezen (helemaal) niet leuk vinden (DUO onderwijsonderzoek, 2017).

Diep lezen

Het lezen van langere verhalende boeken of teksten is van groot belang voor de ontwikkeling van leesmotivatie en leesvaardigheid. Deze ‘diepe’ vorm van lezen wordt helaas nog te weinig gestimuleerd. Terwijl onze omgeving meer en meer prikkels biedt voor vluchtige vormen van (vooral digitale) informatieverwerking (korte tekstjes op de smartphone of samenvattende stukjes in schoolboeken), zijn de prikkels voor het diepe lezen afgenomen. Het gevolg is dat jongeren minder graag en minder vaak lezen en dus hun leesvaardigheid achterblijft. Dat heeft gevolgen voor het functioneren op school en in de samenleving als geheel. Er worden wel initiatieven ontplooid die het lezen succesvol bevorderen. In de praktijk gebeurt dat echter nog te weinig (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2019).

Vrij lezen

Het vrij lezen (ook wel: stillezen) is een leesbevorderingsactiviteit waarbij kinderen de ruimte hebben te lezen wat zij zelf graag willen lezen. Zo kunnen zij hun eigen leesvoorkeuren en interesses uitdragen en hun leesvaardigheid en dus ook woordenschat vergroten. Kortom: vrij lezen is per definitie lees bevorderend (Broekhof, 2014).

Kennis van de wereld, diepe kennis over verschillende woorden en concepten geven context aan dat wat leerlingen lezen. Leerlingen die over weinig achtergrondkennis beschikken en een kleine woordenschat hebben, zijn minder goed in staat om over een tekst na te denken en deze vervolgens te begrijpen. Volgens Marzano (2004) kun je achtergrondkennis vergroten door meerdere teksten en boeken over hetzelfde onderwerp te lezen. Deze bevindingen sluiten ook weer mooi aan bij het HPS-project dat we met elkaar gestart zijn.

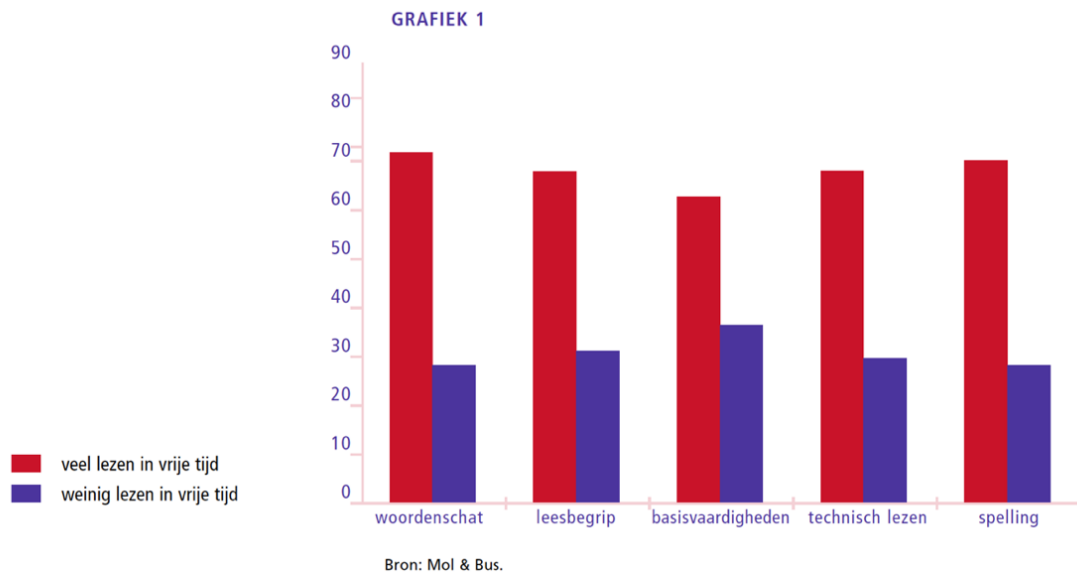
Een structureel beleid rond vrij lezen en vrijetijdslezen is een van de meest onderschatte maatregelen om de taalontwikkeling van leerlingen te bevorderen. Stichting lezen (2015)

Een van de meest belangrijke recente onderzoeken naar de effecten van lezen op de taalontwikkeling is uitgevoerd door Suzanne Mol en Adriana Bus (2011). Zij wilden weten welke effecten vrij lezen op de lange termijn heeft op de taalontwikkeling. Om hier antwoord op te krijgen verzamelden zij 85 internationale studies naar voorlezen, vrijetijdslezen en taalontwikkeling. Deze studies hebben betrekking op ruim 6.000 kinderen en jongeren uit verschillende leeftijdsgroepen. Door al deze studies naast elkaar te leggen konden de onderzoekers een beeld samenstellen van de bijdrage van voorlezen en vrijetijdslezen aan de taalontwikkeling over de gehele periode van voorschools- tot hoger onderwijs.

Mol en Bus concluderen dat kinderen en jongeren die veel lezen in hun vrije tijd hoger scoren op toetsen voor woordenschat, leesbegrip, basisvaardigheden van lezen, technisch lezen en spelling dan niet-lezende leerlingen. Voor woordenschat en technisch lezen geldt dat het effect van vrijetijdslezen zelfs groter wordt naarmate de leerlingen ouder worden.

Grafiek 1 toont de verschillen in taalprestaties tussen leerlingen (basisschool en voortgezet onderwijs) die veel lezen in hun vrije tijd en leerlingen die weinig lezen in hun vrije tijd. De gegevens hebben betrekking op leerlingen van zeven tot achttien jaar. Kijk je naar het onderdeel woordenschat, dan zie je dat van de leerlingen die veel lezen in hun vrije tijd 70 procent gemiddeld of bovengemiddeld scoort op woordenschat; van de leerlingen die weinig lezen in hun vrije tijd is dat slechts 30 procent (Stichting Lezen, 2015; Mol en Bus, 2011).

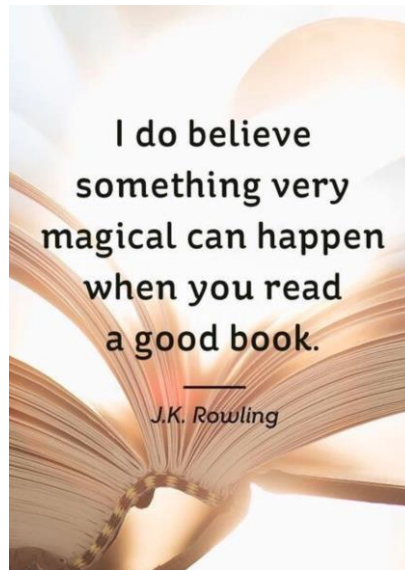
Leescultuur

Jongeren zijn meer geneigd om te lezen wanneer ze worden omgeven door een leescultuur (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2019). In een leescultuur zijn behalve boeken ook volwassenen onmisbaar welke de rol van leesbevorderaar vervullen.

Ook heeft lezen grote invloed op de persoonsvorming. Het vergroot het vermogen om je in te leven in anderen, empathie neemt toe. Lezen kan je dus een spiegel voorhouden, reflectie op je eigen positie in de toch al ingewikkelde samenleving. Lezen draagt daarmee dus bij aan de drie doeldomeinen van het onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming (Biesta, 2015).

Vanuit het voortgezet onderwijs stromen veel leerlingen naar het mbo in met een beperkte taalbasis. Zij zijn niet gewend om frequent te lezen en daardoor ontbreekt het hun aan onder andere een adequate woordenschat. Dit heeft gevolgen voor hun schoolsucces en maatschappelijk succes (Mol & Bus, 2011).

De aanpak

De rol van de docent

De rol van de docent is helpend en begeleidend: wel boeken die kinderen kunnen begrijpen, geen verplichte leesniveaus, hulp bij het kiezen van boeken en oog voor leerlingen voor wie 'vrij lezen' niet vanzelfsprekend is.

De onderzoekers stellen vast dat specifieke vormen van ondersteunend gedrag van docenten positief samenhangen met de leesmotivatie van de leerlingen. Die vormen van ondersteuning zijn gericht op de drie psychologische basisbehoeften van leerlingen, die bekend zijn uit de zelf-determinatietheorie (Deci & Ryan, 2000): de behoefte aan autonomie (het gevoel zelf keuzes te kunnen maken in je gedrag), competentie (vertrouwen hebben in je eigen kunnen) en relatie (je verbonden voelen met anderen). Meer specifiek betekent dit dat docenten de leesmotivatie van leerlingen kunnen bevorderen door bijvoorbeeld:

- leerlingen keuzes te bieden uit de verschillende (soorten) teksten en ruimte te creëren in het lesprogramma voor zelfstandig lezen (t.b.v. autonomie)
- heldere structuur te bieden in activiteiten waarin leerlingen met teksten bezig zijn, duidelijke verwachtingen te formuleren, opbouwende feedback te bieden na het lezen en uitdagende teksten te bieden op het juiste niveau (t.b.v. competentie)
- authentieke interesse te tonen in de leesvoorkeuren en het leesgedrag van leerlingen en met hen in gesprek te gaan over hun eigen leesvoorkeuren (t.b.v. relatie) (Stichting lezen, 2015)

Het succesrecept van de aanpak vrij lezen is, kortweg:

- De interesses van leerlingen achterhalen, door
- Ze helpen leesmateriaal te vinden bij die interesses,
- Een vast leesritme invoeren van twee tot vijf leesmomenten per week.

De aanpak kan geïmplementeerd worden in een klas, een leerjaar of zelfs de hele school, inclusief directie en onderwijsondersteunend personeel. Je zou er een opdracht aan kunnen verbinden in de vorm van bijvoorbeeld een leesportfolio (eventueel te integreren in Peppels), die het plezier in lezen nog verder aanwakkeren. Bovendien vergroten het toepassen van opdrachten het leereffect (Fiori & Hardeveld, 2018).

Een andere bewezen aanpak: samenhang inspirerende teksten

Om kinderen weer enthousiast te maken voor het geschreven woord is het zaak om in samenhang te werken met inspirerende teksten. Dat wil zeggen: kies één onderwerp en blijf daar zes weken mee bezig. Zo krijgen leerlingen tijd om niet alleen hun leesvaardigheid te verbeteren, maar zich ook een onderwerp eigen te maken en te leren hoe teksten in elkaar grijpen (Goudsmit, 2019).

Een andere sleutel tot succes zijn betrokkenheid en creativiteit, volgens een succesvolle docent in een krantenartikel in Trouw (Goudsmit 2019). Zo lang je de individuele behoeftes van leerlingen ziet, ze laat spelen met taal en de ruimte geeft voor eigen ideeën, komt het plezier vanzelf.

Stappen vooruit

Om onze vmbo-leerlingen te helpen een stap vooruit te maken is een doelgericht taalbeleid nodig dat bestaat uit twee componenten.

1. Didactisch repertoire van docenten welke betrekking heeft op het vak Nederlands, de taal in de zaakvakken en extra ondersteuning voor leerlingen die zwak zijn op specifieke taalonderdelen.

Het doel hiervan is om met behulp van effectieve didactiek struikelblokken in teksten voor leerlingen weg te nemen en leerlingen technieken te leren om zelf problemen bij het begrijpen van teksten op te lossen.

Het vergroten van de leesvaardigheid van leerlingen veel aandacht moeten krijgen. Woordenschat, leesstrategieën, kennis van grammatica en algemene kennis zijn hier de sleutelwoorden. De lessen Nederlands bieden hiervoor uiteraard de algemene basis voor de leerlingen. Maar het is ook nodig om in de zaakvak- en beroepslessen specifiek aandacht te besteden aan taalproblemen die het begrip van de les in de weg kunnen staan. Dat betekent dat docenten van deze vakken instructie moeten geven in woordenschat waarbij leerlingen het effect van de transfer van de leesstrategieën die zij in de lessen Nederlands hebben geleerd kunnen toepassen in andere vakken.

2. Vrij lezen en vrijetijdslezen – lezen in boeken, strips en tijdschriften naar eigen interesse, op school en thuis. Het doel van vrij lezen is om de taalvaardigheid van de leerlingen integraal te bevorderen.

Vrij lezen moet evenveel aandacht krijgen en even planmatig aangepakt worden als het didactisch repertoire; daarom is het ook een onderdeel van het taalbeleid en geen vrijblijvend onderwerp voor enkele enthousiaste docenten (Stichting lezen, 2015).

Het is daarom aan te bevelen, juist gezien de relatief lage taalvaardigheid en leesmotivatie van veel vmbo-leerlingen, om deze component van het taalbeleid even stevig neer te zetten als het didactisch repertoire. De onderwerpen die in ieder geval aan de orde zouden moeten komen zijn o.a.:

- vrij lezen op het lesrooster
- leesbevordering in de lessen Nederlands
- leesbevordering in de zaakvakken (Stichting lezen, 2015).

Ons voorstel

Uit bovenstaand theoretisch kader is inmiddels wel duidelijk dat vrij lezen een vast onderdeel in het lesrooster moet zijn, met als doel de leesbevordering te stimuleren waardoor de taalontwikkeling

Ons voorstel bestaat dan ook concreet uit:

- Lezen komt als vak op het rooster te staan, op dinsdag van 8.30 uur – 9.00 uur
- Tijdens dat halve uur wordt er (bij voorkeur) gelezen door de vakdocent die de les vervolgt
- Om 9.00 uur worden de lessen volgens het 'normale' lesrooster gegeven
- De structurele (leerteam) bijeenkomsten zijn op de dinsdagmiddag van 15.15 – 16.45 uur, maar kunnen uiteraard ook op andere dagen van de week plaatsvinden en verschillende samenstellingen

Ons doel of onze ambitie voor de Boni:

Bronnenlijst

Biesta, G. J. J. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs* (1ste editie). Culemborg Nederland: Phronese, Uitgeverij.

DUO onderzoek. (2017). *De leesmotivatie van Nederlandse kinderen en jongeren*. Stichting lezen Amsterdam. Geraadpleegd van <https://www.lezen.nl/sites/default/files/De%20leesmotivatie%20van%20Nederlandse%20kinderen%20en%20jongeren.pdf>

Fiori, L., & Hardeveld, J. (2018). *Leeskilometers maken op school* (1ste editie). Amersfoort, Nederland: CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

Marzano, R. J. (2004). *Building Background Knowledge for Academic Achievement*. Alexandria, USA: ASCD.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2019, 18 november). *Lees! Een oproep tot een leesoffensief*. Geraadpleegd van <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2019/06/24/leesadvies>

Mol, S., & Bus, A. (2011). Lezen loont een leven lang. De rol van vrijetijdslezen in de taal- en leesontwikkeling van kinderen en jongeren. *Levende Talen Tijdschrift*, 12(3), 2–15. Geraadpleegd van <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltt/article/viewFile/23/21>

Ros, A. A., Lieskamp, M., & Heldens, H. (2017). *Leren voor morgen*. Huizen, Nederland: Pica.

Stichting lezen. (2015). *Meer lezen, beter in taal - VMBO*. Geraadpleegd van <https://www.lezen.nl/nl/publicaties/meer-lezen-beter-in-taal-vmbo>

Vrij lezen | Leesmonitor. (2021). Geraadpleegd van <https://www.leesmonitor.nu/nl/vrij-lezen>

Waarom doet lezen ertoe? | lezen.nl. (z.d.). Geraadpleegd van <https://www.lezen.nl/nl/waarom-doet-lezen-er-toe>

Bijlage 1

Bijwonen van een masterclass: Rijke taal door Erna van Koeven via Windesheim. Aansluitend bij ons eigen onderzoek vond ik de dia over leesroutines.

1. Het leesplezier staat centraal.

Door de gesprekken die we hebben met mensen vanuit de praktijk

2. Vrij lezen vindt plaats in een veilige positieve sfeer met een vaste groep, op een vaste tijd en met een vaste begeleider

Het is belangrijk om regelmaat en structuur te bieden, een valkuil hierin zou kunnen zijn dat er 'niet-enthousiaste' docent voor de klas staat, die de meerwaarde van het lezen niet inziet. Kinderen worden hierdoor beïnvloed, vandaar de noodzaak om iedereen enthousiast te krijgen en ons aan de regels te houden.

3. Tijdens vrij lezen is sprake van rust en stilte en er wordt de tijd genomen voor de implementatie ervan.

Het invoeren en implementeren van het geheel zal niet altijd even makkelijk gaan, desondanks moeten we onze ambitie levend houden.

4. Docenten en leerlingen weten waarom wordt gelezen.

We zullen een vorm van voorlichting moeten geven over het belang van lezen, zowel bij collega's, leerlingen als ook de ouders.

5. Voor alle leerlingen tellen dezelfde afspraken.

Het is niet slechts een activiteit voor de onderbouw, ook de bovenbouw zal hieraan meedoen, evenals NT2 leerlingen of andere taakzwakke leerlingen. Zij moeten wel goed begeleid worden in het uitzoeken van boeken, zoals dat bij alle leerlingen aandacht verdient.

6. Docenten (en OOP) zijn een rolmodel voor de leerlingen door zelf te lezen.

Hier valt of staat het succes mee volgens Erna van Koeven, maar we hebben het ook gehoord van de mensen die er in de praktijk mee werken.

7. Er moet een aanprekend boekenaanbod zijn.

We hebben inmiddels al een mooie voorraad boeken mogen aanschaffen, maar we moeten leerlingen ook blijven stimuleren naar mediatheek en bibliotheek te gaan.

8. Leerlingen denken mee over de invulling van vrij lezen.

Dit is natuurlijk van essentieel belang, ik denk dat we in onze voorlichting naar docenten en leerlingen, een paar enthousiaste 'leesleerlingen' moeten vragen, die een rolmodel voor de andere leerlingen worden. Een soort "lees ambassadeurs".

9. Omgaan met verschillen vindt plaats binnen de groep.

Zoals al eerder door Erna genoemd, mogen in geen geval dit halve uurtjes worden waarin leerlingen met dyslexie of taalachterstand uit de groep worden gehaald voor extra begeleiding. Er moet binnen de les gedifferentieerd worden. Op een vraag of stripboekjes ook stimuleerden tot lezen, gaf Erna aan dat kinderen dan voornamelijk plaatjes kijken en niet actief lezen. Zij raadt dit dus af. (E-readers mogen wel, telefoon kan reden tot afleiding zijn en te klein scherm).

10. Vrij lezen wordt ondersteund door het MT en binnen de leerteams wordt samengewerkt

Gelukkig hebben wij een MT op de Boni die het belang van vrij lezen inziet.

Hieronder 2 dia's uit de PowerPointpresentatie van Erna van Koeven

Masterclass (didactisch redeneren over) Rijke Taal 15 / 33 88%

13

14

15

16

17

Leesroutine

1. Het leesplezier van de studenten staat centraal.
2. Vrij lezen vindt plaats in een **veilige positieve sfeer** met een **vaste groep**, op een **vaste tijd** en met een **vaste begeleider**.
3. Tijdens vrij lezen is sprake van **rust en stilte** en er wordt de **tijd** genomen voor de implementatie ervan.
4. Leraren en studenten **weten waarom** wordt gelezen.
5. Voor alle studenten gelden **dezelfde afspraken**.
6. Leraren zijn **rolmodel** voor studenten door zelf te lezen.
7. Er is een **aansprekend boekenaanbod**.
8. Studenten **denken mee** over de invulling van vrij lezen.
9. **Omggaan met verschillen** vindt plaats **binnen de groep** (gevarieerd boekenaanbod, e-readers, luisterboeken).
10. Vrij lezen wordt **ondersteund** door het **management** en binnen **het team** wordt **samengewerkt**.

<https://www.lezen.nl/sites/default/files/Je%20vak%20moet%20je%20doen%20niet%20lezen.pdf>

Masterclass (didactisch redeneren over) Rijke Taal 16 / 33 88%

13

14

15

16

Leraar is rolmodel, zeker de vakleraar

Bijlage 2

Omdat wij natuurlijk ernstig aan het zoeken zijn naar het belang van het invoeren van een vast leesmoment of meerder leesmomenten in de week, heb ik Erna na afloop van de masterclass nog een mailtje gestuurd.

 Dirande van der Weerd (student)
Wo 10-2-2021 20:50
Aan: Erna van Koeven

Hallo Erna,

Ik heb net met veel belangstelling je inspirerende masterclass bijgewoond. Ik had nog een vrij algemene vraag.
Wij zijn met een 'taalgroep' bezig met een taaloffensief bij ons op de Bonifatius mavo. Het theoretisch kader is deze week klaar, we hebben bij andere scholen navraag gedaan, maar wat is jouw advies als het gaat om (structureel) schoolbreed stillezen? Het nut en de noodzaak hebben we dus inmiddels helder in beeld en deze avond bevestigde dat alleen maar.

Ik geef zelf aardrijkskunde en loop enorm op tegen de samengevatte leerteksten waarvan zo'n beetje elk woord van belang is. Vandaar ook mijn interesse in het stimuleren van lezen waarbij het niet alleen als een onderdeel van 'taal' wordt gezien, maar we willen aantonen dat het álle vakken in aangaat. Wij hadden al een balletje opgegooid om het rooster aan te passen, maar daar hing al een prijskaartje van 40.000 euro aan 😞

Kortom mijn vragen:
Moeten we streven naar een vast moment in het rooster voor de hele school? En is 1x per week dan wel genoeg?
Of zijn er nog andere mogelijkheden waarvan jij weet dat ze ook goed werken?
Zelf lees ik bijvoorbeeld met de eerste klas elke eerste 10 minuten van mijn aardrijkskundeles. Maar als verder geen enkel vak dat doet haalt dat dan wel iets uit?

Nogmaals bedankt voor je inspiratie. Ik ben alleen maar gesterkt in het feit dat we echt aan de bak moeten, ook met onze mavo leerlingen!

Vriendelijke groet,
Dirande van der Weerd
Student MEN talentontwikkeling en toekomstgericht leren

<http://geletterdheidschoolsucces.blogspot.com/2021/02/op-weg-naar-een-rijke-leeromgeving-voor.html>

Doorgenomen voorstellen over structureel vrij lezen op de BONI

Bijlage 3

Kort verslag van gesprek met Aranka Hakvoort van het Berechja College op Urk en

Aanwezig: Aranka Hakvoor, Angeline van Terwisga en Dirande van der Weerd

Op het Berechja zijn ze eind 2013/2014 begonnen met een taalbeleid omdat de leerlingen op Urk als taalzwak werden aangerekend, evenals kinderen uit Volendam.

Wij hebben de volgende acties besproken:

- Zij lezen een vast half uur per week, dat moet eigenlijk meer zijn (advies is 2x per week 1 uur), maar daar ontbreekt de tijd voor en is een grote belasting voor het rooster. Zij leveren op dinsdag 5 minuten van hun 50 minutenrooster in en doordoor kunnen zij voor de middagpauze samen met de vakdocent een half uur lezen.
- Zij gaan 3 á 4 keer per jaar naar de plaatselijke bieb, ze hebben korte lijnen.
- Boekpromotie in het kader van het boek van de week of van de maand.
- Het laten zien van boekentrailers kan was ook een leuke tip.
- Als laatste gaf zij nog als tip dat het heel lang duurt voordat er echt door iedereen gelezen werd. Als kinderen een half uur boven hun boek zitten uit te kijken is dat niet erg. Hoe meer andere kinderen ook 'gewoon' lezen, hoe eerder ook de minder gemotiveerde leerlingen gaan lezen.

Het grootste aandachtspunt is volgens haar het creëren van draagvlak, het valt niet mee om alle collega's mee te krijgen.

Een voorstel zou kunnen zijn om een soort boekenclubje op te richten of gewoon door het delen van boeken met elkaar.

We hebben haar nog gevraagd of zij al hebben kunnen meten of leerlingen door het lezen een betere taalontwikkeling hebben doorgemaakt, maar dat kon ze helaas niet vertellen.

! Voor ons wel even een aandachtspunt: hoe gaan we meten?

Bijlage 4

Kort verslag van gesprek met Ina Bieze, taalcoördinator van dr. Aletta Jacobs College Hoogezand

Aanwezig: Ina Bieze, Tamara Kok

Op dr. Aletta Jacobs College Hoogezand zijn zij gestart naar aanleiding van een rapport van de onderwijsinspectie, omdat er veel taalzwakke leerlingen op school waren. Hun actiepunten zijn:

- Vast moment van lezen op het rooster. Dit gebeurt tijdens andere lessen. Er is een roulatiesysteem om te bepalen welk lesuur er gelezen wordt. Een week lang wordt op dat lesuur elke dag gelezen.
Voordeel: Geen extra belasting op het rooster.
Nadeel: Tijd wordt afgenomen van collega's, waardoor niet alle collega's lezen.
Bij toetsen of uitloop van de les wordt het leesmoment nog wel eens overgeslagen. Dit is niet wenselijk voor het lezen.
- Lezen is ook ingevoerd na toetsen. Leerlingen hebben altijd toetsen van een volledig lesuur. Zijn ze eerder klaar dan gaat de leerling lezen. Leerlingen mogen onder geen enkele omstandigheid eerder weg. Ook niet bij PTA's en toets weken. Dit geldt alleen niet voor het Centraal Eindexamen.
- In plaats van de cito wordt op het dr. Aletta Jacobs College in Hoogezand ook de diataal toetsen afgenomen. Hier zit echter een consequentie aan: scoor je onvoldoende dan starten verplichte begeleidingsuren waarbij meer ingezet wordt op de ondersteuningsbehoeftes van leerlingen.
- Naast het vaste leesmoment is er veel ingezet op taalrijke lessen. Er worden verschillende workshops/studiedagen per jaar besteed aan het organiseren van taalrijke lessen. Denk hierbij aan het inschatten van moeilijkheid van teksten, het maken van een examen zonder te leren (puur op taal), het geven van taalrijke lessen, etc.

Bij het dr. Aletta Jacobs College is het grootste punt het houden van draagvlak. Zij willen aankomend jaar ook voor nieuwe docenten & LIO's een dag organiseren in het teken van taalrijke lessen.

Ook hier is het effect niet meetbaar, maar wel ervaren door collega's. Ook stijgen de eindexamenresultaten al een aantal jaren op rij.

Het Dr. Aletta Jacobs College heeft het taalbeleid doorgestuurd. Deze zit als bijlage bij dit document. Deze mogen wij inzien en gebruiken maar niet verder verspreiden.

Bijlage 5: Voorstellen met betrekking tot leesroutines

Activiteit	Invulling	Voordelen	Nadelen
Routine: Vrij lezen vast op het rooster	Elke dinsdag van 8.30 – 9.00 uur Om 9.00 uur loopt de les automatisch over in de vak-les. De hele school leest. Ook MT en onderwijsondersteunend personeel	*vast moment in de week een half uur (minimum voor leesroutine) *les volgens 'normaal' rooster = duidelijkheid * iedereen kan rustig de dag opstarten *er gaat geen tijd van de vak-les 'verloren'	* onrust door leerlingen die te laat komen * dag eindigt niet om 14.35, maar om 15.05 uur. Met als gevolg dat de (leerteam)bijeenkomsten later beginnen – zie voorwaarde- * puzzelstukje in het rooster i.v.m. taakbeleid *
Routine: Vrij lezen vast op het rooster	Elke dinsdag na de pauze een half uur lezen, dus van 13.05 – 13.35 uur Om 13.35 uur loopt de les over in de vak-les. Vervolgens les volgens het 'normale rooster'	*vast moment in de week een half uur (minimum voor leesroutine) *les volgens 'normaal' rooster = duidelijkheid * rustmoment op het midden van de dag *	*onduidelijkheid in het rooster; voor de pauze 'dinsdag rooster' na de pauze 'normale weekrooster. Het rooster kent dus 2 delen * dag eindigt niet om 14.35, maar om 15.05 uur. * puzzelstukje in het rooster i.v.m. taakbeleid * Alle vakdocenten lezen mee, niet gemotiveerde docenten kunnen leesplezier in de weg staan.
Lezen tijdens de B-uren	1 of 2x in de week tijdens het B-uur een half uur lezen. Dus: ma-wo-do-vr	*geen invloed op de vak-lessen * vast moment in de week een half uur (minimum voor leesroutine) * lessen volgens het rooster zoals dat er nu is, dus geen verandering	*dit gaat ten koste van de begeleidingsuren *geen 'gedeelde verantwoordelijkheid' door groep enthousiaste mensen
Lezen tijdens de vak-lessen	Volgens een roulatie -systeem 1 x in de week tijdens vak-lessen lezen.	*45 minuten de tijd * vaste planning door roulerend rooster * door rooster ben je relatief weinig aan de beurt * docenten zijn doordrongen van het feit dat het iedereen belang heeft bij taalontwikkeling	*weerstand van collega's m.n. de 1-uurs-vakken *gaat 'ten koste van de vak-les' *niet gemotiveerde docenten *toetsen moet goed gepland worden *indien rooster niet duidelijk: onrust

Aandachtspunt: Als dit betekent dat we op dinsdag om 15.05 uur uit zijn, moet dat betekenen dat wij heel frequent binnen onze PLG bijeenkomen, zodat we kunnen overleggen van 15.15 uur tot 16.45 uur.

De afspraken die we voortzetten:

- Alle leerlingen (klas 1 t/m 4) hebben een **leesboek** in de tas

- Als een toets klaar is, lezen alle leerlingen
- De mentor-les (of naar eigen keuze de vak-les) start met 10 minuten lezen.
- Leerlingen in het eerste leerjaar brengen een bezoek aan de bibliotheek (de lijnen zijn kort) en de mediatheek op het Zuyderzee lyceum.

Wenselijke vervolgstappen

- De taalgroep gaat lesson up inzetten om de basis voor een goede taalrijke vak-les neer te zetten, met als doel collega's die enthousiast zijn op weg te helpen.
- Het inhaal uur voor een toets duurt een lesuur. Als een leerling klaar is met de toets, gaan ze lezen, dit zorgt voor een hoop rust tijdens het inhaal uur wat de concentratie en stilte tijdens de toets ten goede komt.

Voorwaarden:

- De mediatheek van Vario-onderwijsgroep (ZZL) sluit niet aan bij ons rooster of onze (pauze) tijden. Ook is onduidelijk wanneer zij terecht kunnen, omdat er een briefje op de deur hangt en er verder nergens op een site te vinden is wanneer de mediatheek open is. Deze drempel zal voor leerlingen van de Boni dus lager moeten worden.